

ԼՈՒՍԻՆԵ ԶԱՎԵՆԻ
ՍԱՀԱԿՅԱՆ

Արվեստագիտության քեկնածու,
Կոմիտասի անվ. ԵՊԿ դոցենտ

2009 թվականին Կոմիտաս
Վարդապետի ծննդյան
140-ամյակի առթիվ
«Սարգիս Խաչենց» հրատարակչությունը լույս ըն-
ծայեց երաժշտական մատենաշարի հերթական՝
«Կոմիտաս Վարդապետ, նամակների» և «Կոմիտաս-
ը ժամանակակիցների հուշերում և վկայություններ-
ում» հատորները, համալրելով Մեծ երաժշտի մա-
սին կուրսական հսկայածավալ գրականությունը:

«Սովետական արվեստ» ամսագրում, 1969-ից-
1975թթ-ը:

Նոր հրատարակչության մեջ Կոմիտասի նա-
մակները խմբագրված են ըստ գրության տարեթվե-
րի, բնագրերը դասավորված են ժամանակագրա-
կան կարգով:

Նամակահիում պահպանված է հեղինակային
ուղղագրությունն ու կետադրությունը, նամակնե-
րում մեջբերված հայկական չայնանիշերով օրի-
նակները ծանոթագրություններում ներկայացված
են եվրոպական նորագրությամբ:

«Կոմիտաս Վարդապետ, նամակների» հատո-
րի խմբագիր, բանասեր Գուրգեն Գասպարյանը նե-
րածական խոսքում գրում է. «Կոմիտաս Վարդապե-
տից մեզ հասած նամակները ժամանակագրական
առումով ընդգրկում են 1894-1914թուականները եւ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

ԾՆՆՈՂՅԱՆ 140-ԱՄՅԱԿԻ ԱՌԹԻՎ

2005 և 2007թվականներին նույն հրատարա-
կչությունը, հնարավոր ամբողջությամբ ներկայաց-
րել էր «Կոմիտաս Վարդապետ, Ուսումնասիրու-
թյուններ և յօդուածներ»-ը՝ երկու հատորով (1.):

Ժամանակի ընթացքում հարկ եղավ դասդասել,
խմբավորել նաև Կոմիտասի նամակահիում և ժամա-
նակակիցների հուշագրությունները: Հավելենք, որ
մատենաշարի խմբագիրները շարունակում են Կո-
միտասի մասին հուշագրական գրականության (թե՛
հեղինակային հուշերի, թե՛ մամուլում եղած վկայու-
թյունների) ամբողջական դասակարգումը, ուսում-
նասիրությունն ու ծանոթագրման աշխատանքնե-
րը: 2000թ-ին Գրականության և արվեստի բանգա-
րանը հրատարակել էր Կոմիտասի նամակները
առանձին գրքով, իսկ 2007թ-ին լույս էր տեսել նա-
մակահիում լրացված տարբերակը:

Այս երկու գրքերում էլ գերեզման էր Կոմիտաս
Վարդապետի նամակահիում փոքր հատվածը: «Սար-
գիս Խաչենց» հրատարակչությունը, ինչպես նա-
խորդ՝ երաժշտագիտական ժառանգությունը, այն-
պես էլ նամակահիում հրատարակելիս առաջնորդվել
է միևնույն սկզբունքով. մեկտեղել, համալրել և հնա-
րավոր ամբողջությամբ ներկայացնել Կոմիտաս
Վարդապետի նամակահիում:

Խմբագիրների կողմից կատարված է մանրագ-
նին աշխատանք: Չարենցի անվան Արվեստի և
գրականության բանգարանում պահվող կոմիտաս-
յան արխիվային նյութերի հետ համեմատված են
բոլոր նախկին հրատարակումները (2.), Վարդապե-
տի բարեկամների* արխիվային նյութերի՝ Կոմի-
տասին առնչվող հարվածները, սխյուրթահայ և
խորհրդահայ մամուլի հրատարակումները: Հատո-
րի խմբագիրների համար ուղեցուցային է եղել Խա-
չիկ Սամվելյանի «Կոմիտասի կյանքի և գործունեու-
թյան համառոտ տարեգրությունը» հրատարակված

արագիտում են նրա կեանքի եւ գործունեութան
գրեթէ բոլոր կարեւոր դրուագներն ու միջադէպերը:
Գրանց մի մասը պաշտօնական գրութիւններ են՝
խնդրագրեր, դիմումներ, հաշուէրոտութիւններ՝ ուղ-
ղուած տարբեր եկեղեցական գործիչների, իսկ մի
զգալի մասը իր բարեկամներին եւ համակիրներին
ուղղուած նամակներ, շնորհատրական բացիկներ
եւ հեռագրեր» (3. էջ 12):

Բացիկների, հեռագրերի, դիմումների, Կոմի-
տասի սրացած նամակների զգալի մասը տպագր-
ված է առաջին անգամ: Արժեքավոր են նաև գերմա-
ներեն, ֆրանսերեն նամակներն ու պաշտոնական
գրությունները՝ իրենց բարգամնություններով: Նա-
մակահիում հարկ ենք համարում առանձնացնել
մանրակրկիտ կազմած ծանոթագրությունների բա-
ժինը, որտեղ յուրաքանչյուր նամակ, խնդրագիր,
դիմում, անգամ լուսանկար, ըստ կարելիության բա-
ցարկվում և պարզաբանվում է:

Հարորում խմբագիրներն ի մի են բերել Կոմի-
տաս Վարդապետի գրած 184 և սրացած 37 նա-
մակները:

Մեծ արվեստագետների նամակներն ու հուշ-
ագրությունները երաժշտագիտական ուսումնասի-
րությունների առար նյութ են: Մոցարտի, Բեթհովե-
նի, Շոպենի, Չայկովսկու, Մալերի, Վեբերնի նա-
մակներն ու հուշերը բացահայտում են այդ արվես-
տագետների ներաշխարհը, սրեղծագործական
նկրությունները, սպրած ժամանակաշրջանը՝ իրենց
հուզող խնդիրներով: Կոմիտաս Վարդապետը, որ-
պես գեղարվեստագետ և երաժշտական գործիչ մշ-
տապես եղել է իր ժամանակակիցների ուշադրու-
թյան կենտրոնում: Նրան շրջապատել են ականա-
վոր մտավորականներ, եկեղեցական գործիչներ,
հայ և օտարազգի անվանի երաժիշտներ:

Նամակներում ցայտուն դրսևորված են Կոմի-

* Չոպանյան Ա., Թումանյան Մ., Բաբայան Մ., Հացագործյան Խ., Կոստանյան Կ., Թումանյան Հ., Հարությունյան Ս., Տայան Ղ.:

փաստի գիրական կենսագրության մանրամասները, սրբեղծագործական ծրագրերը, Կոմիտաս-Մարդու պայծառ նկարագիրը:

Նամակաևնու միջոցով նորովի է լուսարևակում Վարդապետի կյանքն ու բազմաբեղուն գործունեությունը, սպրած փարիները Էջմիածնում, միաբանությունում փրոդղ իրավիճակը, Էջմիածնից հեռաւալու դրդապարճանները (3. էջ 168):

Կոմիտաս Վարդապետի սրբեղծագործական շեւակորման կարևորագույն շրջանը Բեռլինում՝ ուսումնառության շրջանն էր, որը հիմնավոր նշանակություն ունեցավ Կոմիտասի բազմակողմանի զարգացման գործընթացում: Իր բոլոր, հեյրագա սրբեղծագործական և ուսումնամակալարժակական ծրագրերը Կոմիտասը մրահղացել և մշակել էր Եվրոպայում:

1897թ-ին Բեռլինից Կոմիտասը գրում էր իր մրերին բարեկամ, 1902-1905թվականների Գեորգյան ճեմարանի րեսուլ, հայագետ Կարապետ Կուրանյանին. «Նոր փարի է ինչ ուման վայրում գրնուելը, իմ րոները ես լայնածաւալ երաժշտական աշխարհի բազմազան երկերի մէջ եմ րոնում, իրաքանչիր ժամն ու րոպեն աչքիս առաջ պարգում եմ մի ապագայ րեսարան լիովի անապառ գործունեութեան հոգածությամբ» (3. էջ 39):

Կոմիտասը զնահարում էր եվրոպական կրթության դարերով կուրակած հարուստ փորձը, և կարևորում դրա կիրառությունը հայ կրթօջախներում: Բեռլինում, ուսումնառության շրջանում, Վարդապետի մուր հսրակորեն ուրվագծվում էին հայ երաժշտանց կազմակերպելու ծրագիրը: Դրա վկայություններից եմ 1902թ-ին Վահրամ Մանկունուն գրած նամակը՝ դասագրքերի ու կանոնագրքերի ծրագրով (3. էջ 68), Կ.Կուրանյանին հղած հերքական նամակներից մեկը, որում Կոմիտասը անդրադառնում էր իր կողմից ուսումնասիրվող երաժշտարտեսական առարկաներին. «Երաժշտական շե, Կոմպոզիցիա, Հարմոնիա, Երաժշտարուեստի գեղագիրութիւն, Երաժշտութեան ընդհանուր պարմութիւն, Երաժշտագիրական պարապմունքներ» (3. էջ 311):

Խոնարհումով էր խոսում նաև իրեն դասավանդող հեղինակավոր դասախոսների մասին. «Չափազանց գոհ եմ ես իմ ուսուցչապետիցս*, որ այս մի փարուան ընթացքում ինչ այնքան յառաջ փարաւ երաժշտութեան մեջ առհասարակ, որքան 6 փարում չեմ անցնում այսրեղի պերական երաժշտանցումն անգամ» (3. էջ 46):

Պարահական չէր, որ Կոմիտասը Էջմիածին վերադառնալով (1899թ.) շեռնամուխ եղավ եվրոպական նուրագրություն, ներդաշնակագիրություն (հարմոնիա) և երաժշտության պարմություն դասավանդել Գեորգյան ճեմարանում:

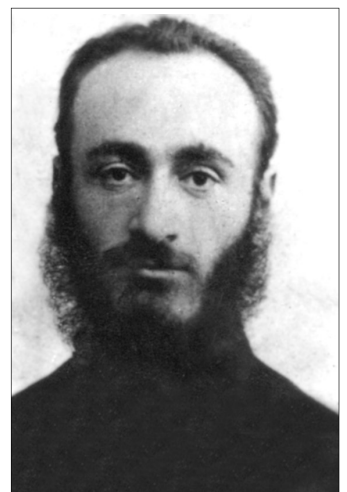
Կոմիտաս Վարդապետի առաջադեմ գաղափարները դժգոհություն էին առաջ քերում ճեմարանի կղերական շրջաններում: Էջմիածնում Վարդապետի սրբեղծագործական վերելքը կասեցնող դր-

* Ճեմարանականներ, 1892-1893թթ.
Семинаристы, 1892-1893.
Seminarium students, 1892-1893

* Սողոմոն Սողոմոնյանը ճեմարանի 2 դասարանում, մարտ, 1890թ.
Согомон Согомонян в 6 классе Семинарии, март, 1890.
Soghomon Soghomonyan in the Seminarium 6th class. 1890.

* Թիֆլիս, փետրվար, 1896թ.
Тифлис, февраль, 1896.
Tbilisi, february, 1896.

* Կոմիտասը և Վ.Տեր-Արաքելյանը, Բաքու, 1908թ.
Комитас и В.Тер-Аракелян, Баку, 1908.
Komitas and V.Ter-Araqelyan, Baku, 1908.

դապարճաններից մեկն էլ հանդիսացավ Խրիմյան Հայրիկի կորուստը (1907թ.):

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս, ազգանվեր գործիչ Խրիմյան Հայրիկը (Սկրրիչ Ա Վանեցի) բազ-

* Խոսքը Ռիխարդ Շմիդտի մասին է:

մակողմանիորեն նպաստում էր Կոմիտասի «ազատ» սրեղծագործական գործունեությանը: Նրա մահից հետո Հայոց Կաթողիկոսի սրբազան պարտականություններն իր վրա վերցրեց Մարթենու Իզմիրլյանը, միևնույն Կոմիտաս Վարդապետը պաշտպանում էր Հռոմում և Վենետիկում հոգևոր կրթություն ստացած, պոլսեցի գործիչ Մադաթիա արքեպիսկոպոս Օրմանյանի թեկնածությունը (4. էջ 67):

Վարդապետին հիասթափեցրեց միաբանությունում Կիրոսի մթնոլորտը, Իզմիրլյանի վերաբերմունքը. «Պետք է ասեմ, - գրում էր Կոմիտասը, - որ այսօր կարարեալ յուսահատության է Կիրոսում վանքում մեր շրջանի մեջ: Համերգս ջուրն ընկաւ, զի ճեմարանում իսառնաշփոթութիւն սրեղծեցին» (3. էջ 161):

Անհնական ապրումներն ու փարակուսանքները Վարդապետը կիսում էր մյուսին բարեկամներ՝ Մարգարիտ Բաբայանի, Արշակ Չոպանյանի, Կարապետ Կոստանյանի, Վեռնիկ Տալանի հետ: Փարիզաբնակ մտավորական, հասարակական բեղուն գործիչ Արշակ Չոպանյանն ու Կոմիտասի սան, երգչուհի, Փարիզի լավագույն մանկավարժներից Մարգարիտ Բաբայանը գործուն մասնակցություն են ունեցել Կոմիտաս Վարդապետի բազմաբեղուն գործունեությանը, իսկ հիվանդության շրջանում (1919-1935թթ.) ինամատար հանչնաժողովի կազմակերպական աշխատանքներին: Նրանց հասցեագրված նամակները պարտրված են մի առանձնակի մտերմությամբ և ջերմությամբ: 1901թ-ից սկսված Կոմիտասի և Չոպանյանի բարեկամությունը փարիզների

ընթացքում վերափոխվեց սրեղծագործական լուրջ, ազգանվեր գործունեության:

Փարիզում և Եվրոպայի փարքեր քաղաքներում (ժնև, Լոզան, Յյուրիխ) Կոմիտաս Վարդապետի համերգները բանասիրտում և վարում էր Ա.Չոպանյանը՝ պրոպագանդելով Կոմիտասի երաժշտությունն ու հայ արվեստը:

Վարդապետը Չոպանյանին ծանոթացնում էր իր ծրագրերին և արժեքավորում նրա հեղինակավոր կարծիքները:

1908թ-ին Կոմիտասը Էջմիածնից-Փարիզ գրում էր Ա.Չոպանյանին. «Այս փարքի վերջացաւ: Ես գոհ եմ ինչանից, այս փարքի փունջ եմ հիւզ համերգ եւ դասասիւսել եմ վեց անգամ: Պատրաստել եմ եւ սկսել Հայ գեղջուկ քնարի միաշայն հրատարակութեան փասնեակներով դպրոցների եւ առօրեայ գործունեութեան համար: Պատրաստել եմ դաշնակի համար բառական երգ: Խազերի ուսումնասիրութիւնն առաջ փարել եւ աշակերտներին պատրաստել» (3. էջ 143):

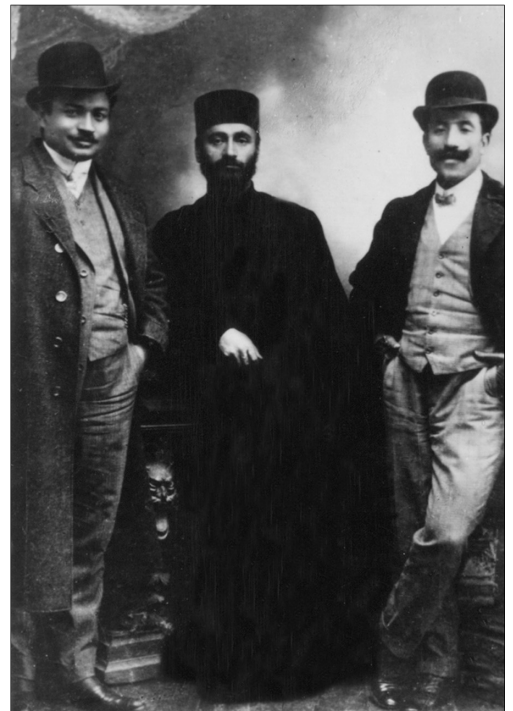
Ա.Չոպանյանի ջանքերով Կոմիտասը ծանոթանում էր ֆրանսիացի ակադեմիկոս երաժիշտների (Մեն-Սանս, Շարլ Պորր), համագործակցում նրանց հետ (Պիեռ Օբրի):

Փարիզում Վարդապետին միշտ սպասում էին հարկապես Բաբայանների ջերմ հարկի փակ: Իսկ Մարգարիտ Բաբայանին հասցեագրված բովանդակալից նամակները նաև «Միտիթարական էին»*: 1907թ-ին Բեռլինից Վարդապետը գրում է. «Միտիթ Մարգարիտ, Չեր նամակն ինչ շար ուրախացրեց, -

Երաժշտական ՀԱՅԱՍՏԱՆ 4(35)2009

Կոմիտաս, 1910թ.
Комитас, 1910.
Komitas, 1910.

* Ս.Մելիքյան, Կոմիտաս, Ա.Շահմուրադյան, 1909թ.
С.Меликян, Комитас, А.Шахмурадян, 1909.
S.Meliqyan, Komitas, A.Shahmuradyan, 1909.

և շարունակում, - Հայ եղանակները ինչպես ևնցա ոգին պահանջում է ներդաշնակելը որքան պարզ է, նոյնքան անելի դժուար է. յեպոյ, դեռ մենք հայերս, պէտք է մեզ համար ոճ սրեղծենք ու ապա թէ համարչակ առաջ գնանք»: Նամակների մեջ, հաճախ են հանդիպում Կոմիտասի անկեղծությունը վկայող փողեր. «Ժամանակ է լինում, որ ես ընկղմված եմ կարարելայպես միայն հայ երաժշտության մէջ եւ սեսս այն ժամանակ ես գրում եմ, սրեղծում եմ այնպիսի բան, ինչպիսին յարմար է մեր երաժշտութեան ոգուն, բայց լինում է եւ ժամանակ, որ առանց իմ կամքի, ընկնում եմ մի այնպիսի երեսակայութեան շաղի վերայ, որ կամ հայկական չէ, կամ նորա կողքին է անցնում» (3. էջ 125):

Նամակների մեջ են դրսևորվում Կոմիտասի նպարակասարացությունն ու սկզբունքայնությունը հասարակող մտքեր. «Բայց եւ այնպէս ես պիտի հասնեմ նպարակաս, նոյնիսկ եթէ ամողջ կեսնքս, իսկ վրայ դնեմ: Գորա համար շար բանկ եմ իմ սրարակից բարեկամներին իրաքանչիր, նոյնիսկ չնչին համարած կամ բծախնդիր նկարողութիւնները, թէ ինչո՞ւ այս կամ այն կորորը դուր չէ եկել մէկին, միսին եւ ես աշխատում եմ հարցը լուծել» (3. էջ 125):

1911թ-ին Պոլսից Վարդապետը գրում էր Մ.Բաբայանին. «Ժողովորդը շար սիրով է վերաբերում դեպի իմ գործը, որ ուրախալի է ինչ» (3. էջ 201):

Կոմիտասը գնահարված էր ժողովրդի կողմից, նրա արվեստը ճանաչելի էր դառնում ամենուրեք: Այդ հաղթանակների վկայությունն են Վարդապետի նամակները, որոնք իրենց բովանդակությամբ ու շահեկան րեղեկություններով կհերաքրքրեն ոչ միայն երաժշտագետներին, այլև ընթերցողների լայն շրջանակներին:

Նշել ենք, որ Կոմիտասը որպես վառ անհարականություն մշարակես եղել է իր ժամանակակիցների ուշադրության կենտրոնում: Վարդապետը պարականում էր այն գեղարվեստագետների շարքին, որոնց հետ յուրաքանչյուր անչնական կամ սրեղծագործական շփում դառնում էր րոն, հիշարծան իրադարչություն: Ժամանակակիցների հուշերն ու վկայությունները կարևոր րեղ են գրավում կոմիտասագիտության շնամորման փուլերում:

Կոմիտասի մասին բազմիցս հրապարակվել են հուշեր, հիշողություններ պարունակող ժողովածուներ:

1930թ-ին Ռ.Թերլեմեզյանի կողմից, Վարդապետի ծննդյան 60-ամյակին հրապարակվեց «Կոմիտաս» ժողովածուն՝ Կոմիտասի ժամանակակիցների հուշերով (Մ.Աբեղյան, Գ.Լևոնյան, Հ.Աճառյան, Ս.Մելիքյան):

1960թ-ին Գ.Գասպարյանը հրապարակեց «Ժամանակակիցները Կոմիտասի մասին» հուշերի և հողվածների ժողովածուն, որրեղ ընդգրկված շար հողվածներ առ այսօր չեն կորցրել իրենց գիտական և գեղարվեստական արժեքը:

«Սարգիս Խաչենց» հրապարակչության կազմած «Կոմիտասը, ժամանակակիցների հուշերում և վկայություններում» հարորում ժողոված եմ ինչ-

պես ծանոթ հողվածներ, այնպես էլ նորահայր հուշագրություններ:

Ժողովածում բացակայում են գիտական բնույթի հողվածները. Թ.Հարթմանի 1919թ-ին Թիֆլիսում կարդացած ելույթ-դասախոսությունը, Շ.Բերբերյանի րեսական լուրջ հողվածը, որրեղ, առաջին անգամ ընկվում է Կոմիտասի ինքնարիպ, կվարր-կվիևրակորդների կիրառությամբ հարուար հարմունիկ մրածողությունը:

Բացակայում են Ռ.Թերլեմեզյանի վերլուծական-ըննդարական հողվածը, Ս.Մելիքյանի պարունական ակնարկն ու Գ.Գեմիթյանի շար բովանդակալից ներածական խոսքը:

Նշել ենք, որ հարորի իմբագիրները նպարակ ունեն շարունակել Կոմիտասի մասին եղած գրականության լիակարար հրապարակումը, և այս ժողովածում, հիմնականում ընդգրկել են Կոմիտասի բարեկամների, սաների հուշագրությունները:

Նախորդ՝ «Ժամանակակիցները Կոմիտասի մասին» ժողովածուից նույնությամբ վերարկված են Մանուկ Աբեղյանի, Գարեգին Լևոնյանի, Վսեսան Տեր-Առաքելյանի, Սրեպիան Թեմոյրյանի, Շարս Տալյանի, Փանոս Թերլեմեզյանի, Մարգարիտ Բաբայանի, Վարդան Պերոյանի, Աղավկի Մերոպյանի հուշերը:

Հրայս Աճառյանի հողվածը րկված է հավելումներով՝ «Կանքիս հուշերից» գրքից, որրեղ հերաքրքիր մեկնաբանություններ կան Կոմիտասի վախճանի վերաբերյալ (5. էջ 30), ինչպես նաև իագաբանական աշխարանքների մասին. «Մեր անհարական խոսակցության միջոցին, - գրում է Հ.Աճառյանը, - Կոմիտաս Վարդապետը հայրենց ինչ հերկյալը:

- Մեր հայկական իագերի (շայնանիշների) թիվը 50-ի է հասնում, այսքան նորա չկա երգեցողության մեջ, որ միայն 7 շայն գիտե: Ինչո՞ւ հայերը այսքան իագ են հնարել: Մեր բոլոր շարականները և երգեցողական գրքերը միօրինակ և միարեսակ շայնագրությամբ են գրված, բայց ոչ մի բացարրություն չկա նրանց արժեքի մասին: Ես կարծում եմ, որ այս 50 իագերի մեծագույն մասը ներկայացնում է մի քանի նորաների գումարը, օրինակ՝ այսինչը ներկայացնում է դո, րե, մի, ֆա քառյակը միասին կամ մի ուրիշ իագ նշանակում է ֆա, մի, րե, դո քառյակը:

Կոմիտասը հայրենց նաև, որ 15 րարի ուսումնասիրել է հին հայոց շայնագրությունը և վերջապես գաղրկիքը լուծել, այսինքն՝ թե այդ 50 իագերը որ շայների գումարներն են» (5. էջ 25):

Ժողովածում առաջին անգամ են հրապարակված Սաթենիկ Մելիքյանի, Սրեպիան Բաբելյանի, Սրեպիան Բոյաջյանի, Մերոպ Մարանջյանի, Արմենակ Շահնուրադյանի, Տիգրան Չիթունու հուշագրությունները, ինչպես նաև 1955թ-ին Լիբանանում հրապարակված Մելքոն Քրիշյանի «Անմարկանթեղ» գրքի հարվածները:

Կոմիտասի մրերիմ սան, սրեղծագործության առաջին ըննդար (6.), երաժշտահասարակական գործիչ Սպիրիդոն Մելիքյանի րիկիևր՝ Սաթենիկ

Մեյիքյանը Կոմիտաս Վարդապետի մասին գրում է. «Կոմիտասի անունը Սպիրիդոնի համար միշտ էլ ամենանվիրականն է եղել: Ես դա գգում էի ամեն առիթով: Առանձին ակնածակերով էր նա խոսում իր բանկագին ուսուցչի մասին:

Կոմիտասին Սպիրիդոնը համարում էր իր ամենալավ խորհրդարան, սրբագին բարեկամը, ավագ ընկերը, որ այնքա՛ն բարյացակամ էր և մտերիմ» (5. էջ 318):

Շար են շահեկան փաստերը, որոնք նորովի են լուսաբանում ուսուցչի և աշակերտի փոխհարաբերությունների մանրամասները: Ուշադրության են արժանի բանահավաք, բանասեր Տիգրան Չիթունու հուշերը Կոմիտաս Վարդապետի մասին, խոնարհումն ու ակնածակերը, որ փածում էին Վարդապետի հանդեպ: Տ.Չիթունուց Կոմիտաս Վարդապետը գրի է առել Վանի ժողովրդական երգեր: Չիթունին պարկերավոր է ներկայացնում Կոմիտասի հետ ունեցած հանդիպումները, աշխատանքի ժամերը. «Յանկիս վրայէն՝ կը սկսիմ երգերը: Տող առ փող կ'երգեմ, ինքը կը շայնագրէ: Բառեսկը կամ երկեսկը կամ փունը լրանալուն պէս կ'անցնի դաշնակին վրայ՝ կը փորձե գրած խազերը, և կրկնել ու նորէն երգել կուրայ ինծի այն կրորները, որոնց իր լսողութիւնն առաջին անգամն է որ կը հանդիպի» (5. էջ 265):

Ժամանակակիցներից շարերն են վկայում Կոմիտաս Վարդապետի երաժշտական բացարձակ ընդունակությունների, ակուզական շայնի, խոր էություն մասին:

Կոմիտաս Վարդապետի անասելի աշխատասիրության, մանկավարժի մասնագիտական բարձր վարպետության մասին է վկայում Գևորգյան ձեռնարանի նախկին աշակերտ Վարչամ Փարսադանյանը. «Մի որևէ երգ սովորեցնելու համար, նա (Կոմիտասը .- Լ.Ս.) ամեն կերպ աշխատում էր բազմակողմանի ձևնապարհով բացատրել նյութի բովանդակությունը. օրինակ եթե պետք է սովորեցնել «Հորովել» երգը, նա սկսում էր վերլուծել այդ երգը, նկարագրել ռանչյար գյուղացու վիճակը...

Երգի բովանդակությունը բազմակողմանորեն բացատրելուց հետո Կոմիտասը մտրեւում էր դաշ-

նամուրին, նվագում և մեղմ շայնով երգում» (5. էջ 41):

Հուշագրությունների միջոցով Կոմիտաս-արվեստագետի կերպարը դառնում է առավել «չոչափելի» ու հարազատ: Ժամանակակիցների վկայությունները Կոմիտաս Վարդապետի ասրած ժամանակաշրջանը գիտական կենսագրությունը նորովի գնահատելու առիթ են փայլա:

Վան կարծիքներ, որոնք ապացուցելու և հիմնավորելու կարիք ունեն, բազմաթիվ րեսակետներ կարող են հետազոտության նյութ դառնալ:

Կոմիտաս Վարդապետի շեռագրերի, նյութերի, թղթերի հայրենաբերումն ու մեկտեղումը րքնաջան ու երկարատև գործընթաց է, որն ըստ կարելիվոյն (2005 թվականից) իրագործում է «Սարգիս Խաչենց» հրատարակչությունը՝ կոմպոզիտոր Տիգրան Մանուչյանի ընդհանուր խմբագրությամբ:

Կոմիտասի անձն ու գործը մշտապես լինելու է հեռանկարային նոր բացահայտումների համար:

Սպասենք Վարդապետի մասին հրատարակվելիք նոր գրականության:

(*յրէս կազմին*)

Ծ Ա Ն Ո Ւ Թ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

1. Տե՛ս մեր հոդվածը՝ Կոմիտասի գիտական ժառանգությունը նոր լույսի ներքո, //Երաժշտական Հայաստան, էջ 2-5:
2. «Պատմա-բանասիրական հանդես», «Գրական թերթ», «Սովետական Հայաստան», «Անահիտ» հանդես, «Մշակույթ» տարեգիրք, Կոմիտասի նամակներ Զագ-ԱԹ 2000թ., Կոմիտասի նամակներ 2007թ.:
3. /Կոմիտաս Վարդապետ, նամակամի, Եր., Սարգիս Խաչենց-Փրինսիմֆո, 2009:
4. /Կոմիտասը ժամանակակիցների հուշերում և վկայություններում, Երաժշտական մատենաշար, Եր., Սարգիս Խաչենց-Փրինսիմֆո, 2009:
5. Կոմիտասը ժամանակակիցների հուշերում և վկայություններում Սարգիս Խաչենց-Փրինսիմֆո, Երևան, 2009, էջ 30:
6. Մեյիքյան Ս., Կոմիտասի ստեղծագործությունների անալիզ, 1932:

Երաժշտական ՀԱՅԱՍՏԱՆ 4(35)2009

10

* Սողոմոն Սողոմոնյանի ծննդավայրը՝ Քեոթախիա (Արևմտյան Հայաստան) Кутина (Западная Армения). Место рождения Согомона Согомоняна. Soghomon Soghomonyan's birthplace Kiotaia (Western Armenia).